

Steinerschool Lohrangrin

SCHOOLBROCHURE

2017-2018

**Park Hof van Mols
Boomsesteenweg 94
2610 Wilrijk (Antwerpen)
T.: 03 827 25 20
E-mail: school@lohrangrin.be
www.lohrangrin.be**

1. Het ontstaan van Steinerschool Lohrangrin

Onze school werd opgericht in september 1976, als ‘tweede afdeling’ van de enige, toenmalige Antwerpse Steinerschool.

Het verhaal van Lohrangrin begon met twee klassen: een kleuterklas die onderdak vond in de Charlottalei nummer 3, en een eerste klas in nummer 29.

In september 1977 werd uitgeweken naar de Lange Lozanastraat nummer 238. In dit mooie en indrukwekkende pand werd uiteindelijk ‘schooltje gespeeld’ tot juni 1983.

In december 1982 werd met de gemeente Wilrijk een huurcontract voor 15 jaar afgesloten voor de gebouwen aan de Boomsesteenweg nummer 94 (gebouw ‘kasteel’) en het Hof van Mols nummer 29 (gebouw ‘villa’). In september 1984 werden deze nieuwe gebouwen in gebruik genomen. Hiermee werd het probleem van een eigen locatie opgelost.

In maart 1996 werden de 4 gebouwen (‘kasteel’, ‘villa’, ‘boerderij’ en ‘schuur’) en de grote buitenruimte met staatssubsidies aangekocht en sindsdien zijn ze eigendom van de school.

Lohrangrin is ondertussen uitgegroeid tot een school met een geheel eigen identiteit binnen de Vlaamse Steinerscholen. Er zijn twee peuterklassen, drie kleuterklassen, zes lagerschoolklassen, drie klasjes basisaanbod van het buitengewoon onderwijs en één zorgklas.

In totaal lopen er 270 kinderen school.

2. Onze school

2.1. De peuter- en kleuterklas

Inleiding

Op onze school druppelen peuters en kleuters iets na achten binnen. Ouders brengen hun kind tot in de klas, bij de leerkracht. De leerkracht begroet elk kind persoonlijk en geeft het een hand. Hierna zoekt het kind zich een plekje in de ochtendkring.

Na het zeggen van de spreuk, komt de activiteit stilaan op gang. Er wordt vadertje & moedertje gespeeld, er worden huizen en boten gebouwd, er wordt geschilderd en getekend. In de hoek staat een poppenhuis, een beetje verder werd er een boerderij gebouwd, of een winkeltje. Alles in de peuter- en kleuterklas nodigt uit tot spel.

Spelend bootsen peuters en kleuters de volwassene na. Het voorbeeld dat de volwassene geeft is voedsel voor de peuter- en kleuterziel. Peuters en kleuters moeten niet 'harden', maar moeten warmte krijgen. Peuters en kleuters kunnen alleen maar groeien en bloeien in een sfeer van veiligheid, geborgenheid en vreugde.

Om deze sfeer te kunnen creëren, houdt onze school de klasjes bewust klein voor de jongste kinderen. Zo zijn er nooit meer dan 14 peutertjes in één klas. In de peuter- en kleuterklassen zorgt een hulpleerkracht ook voor extra ondersteuning.

De peutertjes blijven een jaar in dezelfde klas, de kleuters meestal drie. Elk schooljaar komen er nieuwe kleuters bij terwijl de schoolrijpe kinderen naar de eerste klas gaan. Iedere kleuter beleeft het klasleven dus een keer als één van de jongsten en een keer als één van de oudsten. Dat is anders dan thuis. Door die gemengde samenstelling komen alle kleuters tot hun recht: de groten staan de kleintjes bij, de kleintjes krijgen de kans de grootsten te worden.

Het verloop van een dag in de kleuterklas

1. Ontvangst van de kleuters

Elk kindje wordt apart begroet door de leerkracht wanneer het door de ouders in de klas wordt gebracht. Daarna zoekt het zich een plekje in de ochtendkring.

2. De ochtendkring

Als alle kindjes er zijn, wordt samen de spreuk gezegd. Daarna worden er kring- of arbeidsspelletjes gespeeld. De kleuters bootsen met levende fantasie en grote ernst de arbeid van de volwassene en het leven van de dieren na. De arbeidsspelletjes tonen een grote verbondenheid met de natuur. De versjes en liedjes sluiten aan bij de seizoenen en de jaarfeesten.

3. Vrij spel

Het vrij spel is een voorbereiding op het ‘echte’ leven. Leermeester voor de kleuters is het leven zelf. Bewegingen en gedragingen van de kleuters zijn ontleend aan het gedrag van de volwassenen. Tijdens het vrij spel ontwikkelen zich door op- en ombouwen de fantasie en de sociale vermogens. De leerkracht stimuleert het vrij spel van de kleuters, probeert het te sturen waar nodig en zorgt voor uitdaging.

Levensvreugde is in de kleuterklas van enorm belang. De kleuter moet de aarde, het leven nog leren kennen en leren liefhebben. De verhouding van de kleuter tot de aarde en het leven heeft een grote invloed op zijn latere leven. Het is belangrijk dat de kleuter al zijn lichamelijke functies kan ontplooiën en dat hij vreugde kan scheppen in het leven.

Het vermogen dat tot de tandenwisseling moet gevoed worden is de *wil*. De wil is een sterke oerimpuls die in elk kind aanwezig is. Het kind kan in goede banen geleid worden door het *voordoën*, door het geven van beelden, het bedenken van steeds nieuwe dingen en door humor. Het bewaren van een positieve wil is één van de belangrijkste uitdagingen in het kleuterleven.

4. Opruimen

Na het vrije spel wordt er opgeruimd. Alle kleuters ordenen, schikken en sorteren. Zo maken ze samen de klas weer gezellig voor de volgende activiteit.

5. De maaltijd

Terwijl ze eten, verbinden de kleuters zich met wat de natuur hen rijkelijk schenkt. Door samen brood en vruchten te eten en thee te drinken, ontwikkelt de kleuter sociale vaardigheden.

De maaltijd wordt door de kleuters en de leerkracht voorbereid. De kleuters leren zelfstandig de tafel te dekken, te versieren en af te ruimen. Ze leren ook zelf brood bakken en te smeren. Voor het eten wordt een spreuk gezegd, waarmee eerbied en dankbaarheid uitgedrukt wordt voor wat de natuur hen geschonken heeft.

Aarde droeg het in haar schoot
Zonlicht bracht het rijp en groot
Zon en Aarde die dit schenken
Wij willen dankbaar aan u denken
Ook de mensen niet vergeten
Die het bereiden tot ons eten.
Gezegende maaltijd.
Bon appétit. Merci. Mahlzeit.

6. Klassikale activiteiten

Tekenen

Kleuters tekenen met waskrijtjes. De kleuter tekent zijn eigen geestelijke en lichamelijke ontwikkeling, zijn leven en zijn omgeving. Hij wordt hierin volledig vrij gelaten.

Schilderen

Kleuters schilderen met rood, geel en blauw op een nat blad. Op deze manier beleven ze intensief de kleuren en het waterelement en krijgen ze een beeld van de kleuren die op hun blad ontstaan door toevallige vermenging van het rood, het geel en het blauw.

Euritmie

De euritmie spreekt de oerkosmische krachten in de kleuters aan.

De essentiële, opvoedende waarde van de euritmie ligt, volgens Rudolf Steiner, in het feit dat de euritmie een dusdanige wil teweegbrengt die ons door het gehele leven bij blijft, terwijl een andere wilsscholing de eigenaardigheid bezit dat ze in de loop van het leven weer verzwakt.

Brood bakken

De kleuters maken en kneden zelf deeg en bakken zelf brood. Dit geeft hen levenskracht, en scheidt vreugde en enthousiasme. Huishoudelijke vaardigheden worden hiermee geoefend.

Kneden met bijenwas

Bij het kneden met bijenwas is het warmte-element van groot belang. Er worden geen opdrachten gegeven. De kleuters geven zelf vorm aan de bijenwas vanuit hun eigen fantasie.

Klei wordt enkel gebruikt als grondvlak (als 'aarde'), niet als boetseermateriaal.

Kleven met gekleurd zijdepapier

Ook hierin beleeft de kleuter kleur. Door het kleven van doorzichtig papier kan de kleuter het beweeglijke van de kleuren beleven. Dit werkt opbouwend.

Knutselen

De kleuters knutselen heel eenvoudige dingen. Vooral met materiaal uit de natuur. Kransen worden gemaakt met pitten, rozijnen en rozenblaadjes. Er wordt ook gewerkt met wol. Dikwijls wordt er geknutseld voor de jaarfeesten (bijvoorbeeld lampionnetjes of Palmpasestokken).

Turnen

Een keer per week wordt er door de kleuters geturnd.

Rusten

's Middags spelen de kleuters buiten. Daarna wordt er binnen thee gedronken en wordt er gerust. De oudste kleuters rusten niet meer.

Buitendag

Één voormiddag per week gaan de kleuters per klas naar het park om er te spelen en al spelend te leren. Met aangepaste kledij trekken ze er met de bolderkar op uit, ongeacht het weer. In de natuur kunnen ze kampen bouwen, graven, verzamelen en exploreren en de seizoenen sterker beleven. Buiten krijgen ze ook meer impulsen om hun grove motoriek beter te ontwikkelen.

Sprookjes

Sprookjes geven beelden over wat elke mens moet doormaken. Zij vertellen in kindertaal over de ontwikkeling van de mens. Alle gestalten die erin voorkomen heeft de mens in zijn eigen ziel. In het sprookje wordt het goede steeds boven het slechte gesteld. Daarom worden sprookjes steeds volledig verteld. Sprookjes zijn blijvende inhoud voor de ziel door ze steeds weer opnieuw te vertellen. Daarom wordt in de kleuterklas lange tijd steeds hetzelfde sprookje verteld.

Het einde van de dag

Aan het einde van de dag wordt een spreuk gezegd of een liedje gezongen. Ieder kind wordt afzonderlijk gegroet door de leerkracht vooraleer het naar huis terugkeert.

2.2. De lagere school

Inleiding

En dan komt de eerste dag van de ‘grote’ school!

De kleuterleerkracht brengt de kleuters naar de nieuwe leerkracht. In de grote zaal op zolder, zitten de andere kinderen, leerkrachten en ouders op de kleuters te wachten. Elke kleuter wordt voorgesteld. Er wordt een lied gezongen en een verhaal verteld.

Geen enkele eersteklasser die zich nadien nog kleuter voelt...

De kinderen staan nu aan het begin van een hele weg, een weg van zes jaar lang, die ze samen met hun leerkrachten zullen afleggen.

De tocht begint in de eerste klas, en dat is op onze school met het ‘Eerste klas project’.

Op Lohrangrin ligt tijdens de eerste maanden van het schooljaar het accent meer op leven en ervaren. Geleidelijk aan verschuift het accent naar het leren zelf. De bedoeling hiervan is om de kinderen tijdens de overstap van de kleuterschool naar de lagere school bewuster te begeleiden in hun leer- of schoolrijp worden. Daarom worden ze tijdens de eerste maanden van het schooljaar ondergedompeld in een bad van activiteiten die gericht zijn op het ontwikkelen van verschillende vermogens en vaardigheden (competenties) die nodig zijn voor het verdere leren en het zich ontwikkelen. Zo wordt er bijvoorbeeld gewerkt aan beweeglijkheid, behendigheid en evenwicht om rust en aandacht te creëren bij het (latere) leren. Of aan een goede beheersing van het lichaam omdat daarin de bron voor het leren rekenen ligt. Of worden er levensechte en zinvolle activiteiten aangeboden waarmee kinderen zich intensief kunnen verbinden en waardoor motivatie en uithouding kunnen ontstaan. De school is met dit project gestart in 2013 als antwoord op de vraag waarom een toenemend aantal kinderen zwaktes vertoonden op het gebied van de leervoorwaarden bij de start in de eerste klas.

De verhalen die door de leerkracht verteld worden, zijn een belangrijk onderdeel van het leerplan van de lagere school. Verhalen over de mens in de verschillende beschavingsperiodes. Ze sluiten aan bij de interesse en nieuwsgierigheid van de kinderen en zijn sterk gebonden aan de leeftijd en de ontwikkeling van het kind.

In de lagere school wordt met periodeonderwijs gewerkt. De leerkracht onderwijst hetzelfde vak telkens de eerste uren van de dag gedurende een aantal weken na elkaar.

Sommige vakken zoals taal of wiskunde worden niet alleen in periodeonderwijs geoefend maar ook iedere dag of elke week.

Lagereschoolkinderen leren vooral met beelden en al doende. Vakken zoals taal en wiskunde worden zo geoefend dat de beleving van het kind geactiveerd wordt. Deze benadering doet een beroep op de schoonheidservaring die bij kinderen van deze leeftijd sterk aanwezig is.

Ook het ‘rapport’ op het einde van elk jaar heeft dit karakter. De leerkracht schrijft een getuigschrift waarin hij een beeld schetst van het kind. De hele ontwikkeling van zijn denken, voelen en handelen, komt aan bod.

Onderwijs

1. Taalonderwijs

Taal is in de eerste plaats spreken. Daarom vertrekt het taalonderwijs van dit vermogen om zich verbaal uit te drukken. In de klas wordt verteld en naverteld, men reciteert gedichtjes en fabels, de kinderen spelen toneeltjes en voeren het ook op voor ouders en andere klassen.

Tijdens het klasgesprek vertellen de kinderen hun belevenissen aan elkaar. Er worden bewegingsoefeningen gedaan waarbij ritmisch gelopen en gesproken wordt.

2. Schrijven en lezen

Het kind beleeft hier in de eerste en tweede klas een stuk mensheidsgeschiedenis opnieuw: van beeld naar tekenschrift. De medeklinkers worden immers ontwikkeld vanuit beelden, en klinkers vanuit de stemming en het gebaar die elke klank in zich draagt.

Leren schrijven en lezen gaat langzamer dan in andere scholen, maar daartegenover staat dat het kind een veel dieper taalgevoel ontwikkelt en een nauwere binding heeft met het letterteken. Het ritmisch schrijven en lezen wordt zo een vreugdevolle bezigheid.

Het lezen ontwikkelt zich uit het schrijven: de kinderen leren eerst schrijven, leren daarna het zelfgeschrevene lezen en lezen pas daarna in andere boekjes.

3. Wiskunde

In de eerste lessen wiskunde wordt getracht de kinderen de kwaliteit van de getallen te laten beleven. Ze moeten rekenen met handen en voeten, door te stappen en te springen op het ritme dat in de getallenreeksen verborgen zit. Rekenen wordt een *doen*, een spel met getallen waar de kinderen dol op zijn.

De vier hoofdbewerkingen worden meestal in één les door elkaar geoefend. Men vertrekt van het geheel en splitst dan op in delen: $8 = 5 + 3$, $8 = 2 \times 4$, $8 = 10 - 2$, enz.

Men bevordert daardoor niet alleen het creatieve denken. Rekenen wordt op deze manier ook een *moreel* oefenterrein. De kinderen worden immers vertrouwd gemaakt met het steeds weerkerende (morele) principe van het verdelen en het wegschenken vanuit de eenheid, dat als een rode draad doorheen het rekenen loopt.

4. Vormtekenen

Vormtekenen heeft een speciale plaats in het leerplan. Het ontwikkelt de motoriek van de hand en het concentratievermogen. Tegelijk krijgt het kind gevoel voor schoonheid in vorm en beweging. Vormtekenen ondersteunt in belangrijke mate het schrijven en is een voorloper van de geometrie in de hogere klassen.

5. Techniek - Handwerk - Houtbewerking

Alle kinderen leren naaien, zagen, breien, timmeren, haken, ... Handigheid in de meest letterlijke zin van het woord beïnvloedt in hoge mate de taalvaardigheid en de levendigheid van het denken. Later komt ook handenarbeid in het leerplan voor, waarbij het nuttige en het schone steeds met elkaar verbonden blijven, zoals bijvoorbeeld in het vak houtbewerking dat op het programma staat van de 6de klas.

6. Euritmie

Als een klank uitgesproken wordt, ontstaat er innerlijk een, bij wijze van spreken, onzichtbaar 'wilsgebaar' en dit gebaar wordt in de euritmie beweging tot een zichtbare uitdrukking gebracht. Iedere klinker en iedere medeklinker hebben hun eigen beweging. Ook als er gezongen wordt, ontstaan er soortgelijke onzichtbare innerlijke gebaren die overeenkomen met de verschillende tonen en intervallen en die eveneens door uiterlijk zichtbare bewegingen vertolkt kunnen worden.

Euritmie is dus een 'zichtbare taal' en een 'zichtbare zang'. Recitatie en muziek zijn de grondslag ervan.

2.3. ICT op onze school

Onze school is er niet van overtuigd dat het gebruik van ICT in de kleuterschool zinvol is. De potentiële mogelijkheden die ICT biedt, zijn niet relevant voor wat onze school op die leeftijd nastreeft. Kleuters kunnen nog niet bewust omgaan met de computer. Ze kunnen zich weliswaar op een elementair niveau van de computer bedienen maar voor hen is de computer niet meer dan een fascinerend speelobject. Peuters en kleuters moeten zich kunnen ontwikkelen door andere, in deze leeftijdsfase belangrijkere activiteiten.

Zij hebben in die leeftijdsfase vooral behoefte aan fysiek en fantasievol spel, aan rijke en gevarieerde lichaamsbewegingen, aan ritme, aan mooie beeldrijke verhalen, aan een liefdevolle relatie met volwassenen, aan directe sociale interactie en aan het ervaren van de wereld via positieve zintuiglijke indrukken. ICT kan deze vaardigheden niet ontwikkelen noch ondersteunen. Gevreesd wordt zelfs dat veelvuldig gebruik van de computer negatieve gevolgen kan hebben en een positieve ontwikkeling van o.a. motorische en sociale vaardigheden kan belemmeren.

Het ontwikkelen van zelfdiscipline, wilskracht en sociale vaardigheden, het werken aan (zelf)vertrouwen en het laten rijpen van het oordeelsvermogen zijn de belangrijkste doelstellingen in de lagere school.

Het is belangrijk dat kinderen een liefdevolle interesse voor de mens en de wereld ontwikkelen, want daaruit halen zij de krachtigste motivatie om te leren. Deze interesse wordt gewekt door de leerkracht die de kinderen in beeldende verhalen zo vertelt over de wereld, dat ze in hun gevoel worden aangesproken. Het is onze stelligste overtuiging dat deze *menselijke* interactie door een computer *niet* gerealiseerd kan worden.

Wij zijn er bovendien van overtuigd dat een aantal basisvoorwaarden moeten vervuld zijn om ICT op een verantwoorde en zinvolle manier te kunnen gebruiken. Kinderen moeten eerst een basis verworven hebben van essentiële technische vaardigheden zoals hoofdrekenen en spelling, ontwikkeling van grove en fijne motoriek, schrijfvaardigheid, enz.

Lagereschoolkinderen moeten voldoende leesvaardigheid ontwikkeld hebben. Ze moeten kunnen lezen, begrijpen, selecteren, synthetiseren, informatie verwerken, enz. Ze moeten een eigen oordeel kunnen vormen, een eigen oordeel dat niet computergestuurd is. Het is net dit wat een kind zich in de periode van de lagere school moet eigen maken.

Vandaar dat het gebruik van de computer pas vanaf de vierde klas sporadisch en vanaf de vijfde klas structureel kan ingebouwd worden in de andere leergebieden. Zij leren tekstverwerking, mailen en opzoekwerk uit te voeren.

2.4. Leren *leren* op onze school

Het zelfstandig worden is een proces dat al in de peuterklas start en dat doorloopt tot in de zesde klas. Het kind al van in de peuter- en kleuterklas helpen om verschillende leerwegen te vinden, het kind feedback geven op zijn handelen en het stimuleren om zelf op ontdekking te gaan, zorgen ervoor dat het leren *leren* zich verder in de lagere school op een vruchtbare bodem kan ontwikkelen. Kinderen leren al doende, maar door het aanbieden van andere leerwegen gaat het kind sterker zijn *eigen* leerweg ontdekken. In de hogere jaren van de lagere school wordt de eigen leerweg van het kind gespiegeld. Belangrijk hierbij is de factor efficiëntie. Het leren terugblikken op *hoe* iets gedaan werd en het leren evalueren van het eigen handelen met de bedoeling dit te verbeteren, wordt sterk geoefend met de kinderen. Het plannen van huiswerk, het leren van een leerinhoud, het maken van een boekbespreking, het geven van een spreekbeurt, enz. zijn allemaal directe leermomenten die in de klas bewust worden opgepakt om de verschillende manieren van leren in het bewustzijn te brengen en te verbeteren. Kinderen ontdekken zo onder begeleiding wat beter werkt en wat een hulp kan zijn bij het leren. Het leren onderscheid maken in hoofd- en bijzaak staat hier voorop. Ook het schrijven van een verhaal, het praktisch realiseren van een knutselwerk, het automatiseren van de tafels, het leren van een toneelrol, enz. zijn allemaal voorbeelden van de vele mogelijkheden waar wij bewust met leren, leren omgaan.

2.5. Sociale vaardigheden ontwikkelen op onze school

Kinderen moeten zich goed voelen in hun klas en op school. Dit wordt bepaald door veel verschillende factoren. De sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen is dan ook een belangrijke zorg in heel onze schoolwerking. De leerkrachten volgen dit deel van de ontwikkeling individueel op en rapporteren hierover in elke bespreking over het kind. Zij ondersteunen de ontwikkeling ook door het bevragen van kinderen, door sturing te geven aan sociale handelingen, door het beïnvloeden van het spel, door individuele gesprekken met de kinderen en door klasgesprekken te organiseren. Vanaf de vijfde klas wordt er een schriftelijke bevraging georganiseerd. Het oefenen van sociale vaardigheden krijgt sowieso de hele dag door veel aandacht.

Onze school heeft zich geëngageerd om tijdens de volgende jaren intensief en onder stimulerende begeleiding dit thema verder te verdiepen en uit te werken, ook al werd er op dit domein al veel gerealiseerd.

2.6. Zorgbeleid op onze school

Uiteraard verdienen alle kinderen de nodige aandacht en zorg. Het is dan ook belangrijk dat ieder kind, ook het kind zonder opvallende aandachtspunten, in beeld wordt gebracht. Daarom heeft onze school een uitgebreid zorgbeleid uitgewerkt. Een zorgteam volgt de kinderen op en in zowel kinder- als klasbesprekingen worden alle kinderen besproken na observatie door verschillende personen.

Het zorgteam coördineert en implementeert het zorgbeleid. De directeur leidt het zorgteam en is de eindverantwoordelijke.

Voor het zorgteam is het niet alleen belangrijk elk kind en elke klas afzonderlijk in beeld te krijgen. Het zorgteam wil ook tot een totaalbeeld van de school komen, om van daaruit initiatieven te nemen die het zorgbeleid voor kinderen verder kunnen ondersteunen. Hiervoor werkt het zorgteam samen met het CLB, met professionelen en met andere scholen.

Om het zorgbeleid op onze school te optimaliseren en leerkrachten beter te kunnen ondersteunen, heeft onze school de voorbije jaren een leerlijn voor wiskunde, voor lezen, voor schrijven en voor spelling ontwikkeld. Ook werd er een eigen, degelijk leerlingvolgsysteem opgezet.

Onze school heeft zich de laatste jaren intens toegelegd op co-teaching. Met co-teaching hebben we onze leerlingen meer kansen kunnen bieden, de preventieve zorg kunnen verhogen en de grote verschillen op leerniveau in de klassen kunnen opvangen. Bij co-teaching staan onze leerkrachten evenwaardig in de klas en bereiden ze samen de lessen voor. Dit zorgt voor een uitdagende dynamiek.

2.7. Evaluatie en rapportering op onze school

Elke leerkracht organiseert jaarlijks minstens drie ouderavonden, waarop hij de ouders een beeld geeft van de klas en de leerstof. De leerstof wordt gekaderd binnen de antroposofie en belangrijke thema's (zoals wilsopvoeding, het belang van ritme, enz.) worden uitgediept.

De ontwikkeling van het leerproces wordt globaal geschetst op de ouderavonden. De aanwezigheid van de ouders hierop is dan ook vanzelfsprekend. Ouders die toch verhinderd zouden zijn om een ouderavond bij te wonen, verwittigen persoonlijk de leerkracht.

Over individuele kinderen zijn er de gesprekken tussen leerkracht(en) en ouders. Het initiatief voor een dergelijk informeel gesprek kan zowel door de leerkracht als door de ouders worden genomen. Er is minstens één individueel gesprek tussen de klasleerkracht en de ouders over de ontwikkeling van het kind op alle gebieden in de maand januari of februari.

Op het einde van het schooljaar krijgt elke leerling een getuigschrift, waarin aan de ouders een beeld wordt gegeven van de ontwikkeling van hun kind gedurende het

voorbijge schooljaar. Het gaat hier om een beschrijving van de wijze waarop het kind aan de vakken heeft gewerkt en wat het heeft bereikt. Het getuigschrift vermeldt ook de betrokkenheid van het kind bij het klasgebeuren, en spreekt ook over de plaats van het kind binnen de groep en over zijn motivatie om te leren. Ook specifieke problemen in verband met het leerproces en suggesties voor remediëring worden in het getuigschrift opgenomen.

In het gedeelte voor de leerlingen staat een tekst of spreuk specifiek voor elke leerling.

2.8. Personeelsbeleid op onze school

Onze school heeft een uitgesproken visie op onderwijs en opvoeding. Een visie die gebaseerd is op de antroposofische inzichten in de mens. De kinderen die ons zijn toevertrouwd, helpen in hun individuele ontwikkelingsweg door hen in hun totaliteit van denkend, voelend en willend mens te benaderen, is dé grote taak van elke leerkracht.

Het is daarom erg belangrijk leerkrachten aan te trekken die vanuit dit mensbeeld willen en kunnen werken. De selectie en aanstelling, de begeleiding, de bijscholing en de evaluatie van de leerkracht zijn prioritair voor onze school. Daarom heeft onze school, onder begeleiding van deskundige, externe hulp, hard gewerkt aan een goed personeelsbeleid.

Nieuwe personeelsleden krijgen een persoonlijke begeleider. Deze begeleider kan intern of extern zijn, maar is altijd vertrouwd met de school. Nieuwe personeelsleden die geen opleiding volgden in de Steinerpedagogie, wordt gevraagd alsnog een opleiding te volgen.

Studie en verdieping zijn een noodzaak, ook voor de ervaren leerkracht. Onze school maakt dan ook een ruim budget vrij voor persoonlijke pedagogische begeleiding.

In groepsverband hebben de leerkrachten meerdere gemeenschappelijke studiemomenten. Zo wordt de menskunde en het leraarschap bestudeerd, worden er meditaties georganiseerd rond belangrijke jaarfeesten, is er de pedagogische opmaat in augustus, enz.

3. Situering

3.1. Het antroposofisch mensbeeld

Het mensbeeld van de antroposofische geesteswetenschap die door Rudolf Steiner in het begin van de twintigste eeuw werd ontwikkeld, vormt de grondslag van de Steinerpedagogie.

De mens is, volgens Steiner, meer dan een verzameling van botten, spieren en organen, en meer dan de som van zijn erfelijke factoren en het sociaal milieu waarin hij opgroeit.

Steiner verwijst naar de mens als de *drieledige* mens: hij bestaat niet alleen uit een lichaam, maar ook uit een ziel en een geest. Door middel van zijn lichaam neemt de mens waar: de wereld wordt geproefd, geroken, gehoord, gezien en betast.

De ziel geeft aan deze zintuiglijke observaties een gevoel, een waarde: de ziel ervaart vreugde of verdriet, vindt iets lekker of vies, vindt iets hard of zacht. De ziel is de verbinding tussen lichaam en geest. De geest doet beseffen dat er meer is dan wat je in je directe omgeving ziet, dat de wereld niet hoeft op te houden bij het puntje van je neus. Door de geest kan de mens afstand nemen van het louter subjectieve, het persoonsgerichte en het eigenbelang. De geest zoekt naar het blijvende, naar het wetmatige achter de dingen.

Steiner had ook waargenomen dat met het sterven van het lichaam, de ziel en de geest niet verdwijnen maar terugkeren en opnieuw geboren worden. Dat betekent dat een kind niet geboren wordt '*als een onbeschreven blad*', maar met een verleden, met bepaalde ervaringen, eigenschappen en vaardigheden.

3.2. De Steinerpedagogie

‘De vraag is niet, wat de mens moet weten en kunnen om zich in de bestaande sociale orde te kunnen voegen maar wel, wat er in aanleg in de mens aanwezig is en in hem ontwikkeld kan worden. Dan wordt het mogelijk dat de opgroeiende generatie aan de maatschappij steeds nieuwe krachten toevoegt. Dan zal in deze maatschappij datgene leven wat de in haar tredende volwaardige mensen scheppen; uit de opgroeiende generatie mag niet datgene gemaakt worden wat de bestaande maatschappij van deze generatie maken wil.’

In dit citaat van Steiner wordt de doelstelling van de Steinerpedagogie duidelijk weergegeven in haar relatie tot de maatschappij. De opvoeding moet niet uitgaan van abstracte doelstellingen, maar van de opgroeiende mens. De doelstelling van de opvoeding is de jonge mens zo te ontwikkelen dat hij een innerlijk vrij en zelfstandig wezen wordt, dat in staat is de verantwoordelijkheid te nemen voor het eigen handelen.

Jonge kinderen moeten niet opgevoed worden voor een maatschappij zoals die er nu uitziet, maar zoals die er binnen twintig of dertig jaar zal uitzien. Maar niemand kan voorspellen hoe dat zal zijn. Het opvoeden om in die maatschappij te kunnen functioneren, betekent dan het zo goed mogelijk ontplooiën van de mogelijkheden die elk kind in zich heeft.

Het is goed voor een samenleving dat mensen in staat zijn om als verantwoordelijk individu in die samenleving eigen keuzes te maken. Dat mensen kunnen oordelen en hun talenten kunnen inzetten, verder ontwikkelen of nieuwe talenten ontwikkelen. Uiteraard kunnen de mogelijkheden van het kind slechts ontwikkeld worden via het verwerven van concrete kennis, inzichten, vaardigheden en attitudes.

Het is inderdaad niet mogelijk als een vrij en verantwoordelijk individu te functioneren in een concrete samenleving als bepaalde inzichten en kennis ontbreken, als bepaalde vaardigheden niet worden beheerst. Maar het gaat niet alleen om die aangeleerde kennis, inzichten en vaardigheden. Er moet gestreefd worden naar een zo groot mogelijke veelzijdigheid en een brede ontwikkeling.

Dit kind kan enkel de kwaliteiten die het in zich heeft ten volle ontwikkelen onder bepaalde omstandigheden aangepast aan dat kind. Het is te vergelijken met een plant die na het bloeien zaadjes vormt en zelf verwelkt. Het zaadje lijkt dood maar in de lente van het volgend jaar komt het terug tot leven. Het zal pas echt een mooie, levenskrachtige plant worden wanneer het kan groeien in de juiste grond, met de juiste hoeveelheid water en licht. Volgens Steiner moeten er tijdens de opvoeding steeds die situaties gecreëerd en die activiteiten georganiseerd worden waardoor een kind de kans krijgt om zich volledig te ontplooien.

3.3. De pedagogische grondbeginselen van de Steinerpedagogie

Dagritme en periodeonderwijs

Ieder kind leeft in een ritme van waken en slapen, van opnemen en vergeten. Ritme geeft een kind zekerheid. Via ritme kunnen goede gewoonten worden bijgebracht.

In het onderwijs een dagritme brengen, betekent dat elke dag verloopt volgens eenzelfde schema van activiteiten, waarin weliswaar variaties mogelijk zijn.

- Elke dag begint en eindigt met een spreuk.
- Elke ochtend begint met een ritmisch gedeelte; de kinderen spelen fluit, zingen, doen ritmische oefeningen en reciteren. Zo wordt de klas een eenheid en bereidt ze zich voor op het hoofdonderwijs.
- Het hoofdonderwijs duurt 2 uur. Vakken waarin weten en begrijpen, denken en voorstellen centraal staan (zoals taal, rekenen, aardrijkskunde, geschiedenis, enz.) komen hierin aan bod.

Het hoofdonderwijs wordt in perioden gegeven. Gedurende een bepaalde periode van 3 à 4 weken, verdiepen de kinderen zich elke dag in hetzelfde vak. Een of ander onderwerp wordt dan vanuit verschillende gezichtspunten benaderd. De kinderen krijgen zo tijd om een warme en diepgaande belangstelling te ontwikkelen waardoor ze zich werkelijk met de leerstof kunnen verbinden.

Wanneer er dan een volgende periode aan de beurt komt, mag al het geleerde 'vergeten' worden. Dat wat geleerd werd, zinkt naar het onderbewuste waar het zich verder ontwikkelt en verwerkt kan worden. Wanneer het in de volgende periode weer aan bod komt, keert alles rijker en rijper in het bewustzijn terug.

- Na het hoofdonderwijs komen de vakken aan bod die een constante ritmische herhaling behoeven (zoals vreemde talen, euritmie, gymnastiek, muziek, oefeningen taal en wiskunde, handenarbeid en handwerk, enz.). Of de vakken waarin het *doen* centraal staat (zoals schilderen, tekenen, enz.).
- Een of meerdere keren per week vertelt de leerkracht uit de vertelstof die specifiek is voor zijn leerjaar: sprookjes in de eerste klas, dan fabels en legenden, de Bijbelse geschiedenis, de Germaanse mythologie, de Griekse mythologie, Romeinse en middeleeuwse sagen en verhalen.

Klasleerkracht

In de lagere school van een Steinerschool gaat de leerkracht meestal gedurende drie jaar mee met de leerlingen. De leerkracht moet zich samen met de kinderen ontwikkelen. Samen moeten ze de wereld verkennen. Slechts doorheen de bezieling van de leerkracht is het mogelijk dat het opgroeiende kind een werkelijk diepe gevoelsrelatie kan leggen met de wereld.

Beelden

De kinderlijke behoefte aan beelden is onverzadigbaar. Kinderen denken immers in beelden. Het is maar bij het naderen van de puberteit dat het beeldend denken overgaat in het beleven van oorzaak en gevolg. Pas dan groeit in hen het verlangen om met abstracte begrippen om te gaan. Door het kind beelden te geven, voedt men tevens het gevoelsleven van waaruit zich een levend en actief denken zal ontwikkelen. Deze beelden krijgt het kind in de verhaalstof.

Het kunstzinnige

Creativiteit is in Steinerscholen geen afzonderlijk vak. Het is veeleer de grondtoon van het hele leerproces, veeleer de manier waarop geleerd wordt. Ook de aparte uurtjes schilderen, boetsen, muziek, tekenen, knutselen en toneel staan niet op zichzelf maar zijn geïnspireerd door de seizoenen en de leer- en verhaalstof.

Evaluatie en zitten blijven

De kinderen krijgen geen punten- of prozarapport zoals gebruikelijk in andere scholen. Zij krijgen op het einde van ieder schooljaar een getuigschrift. Het getuigschrift bestaat uit een gedeelte voor de kinderen en een gedeelte voor de ouders.

De ouders worden in het getuigschrift op de hoogte gebracht van het doen en laten, het wel en wee van hun kind en van de vorderingen die het in de leerstof gemaakt heeft.

Elk kind gaat met zijn groep over naar de volgende klas, tenzij het voor zijn ontwikkeling beter is om ofwel het jaar over te doen ofwel naar een school te gaan voor kinderen met ontwikkelingsstoornissen.

Didactisch materiaal en handboeken

Naast het rijke aanbod van didactisch materiaal, is de leerkracht zelf met al zijn talenten heel belangrijk in een Steinerschool.

De kinderen maken zelf hun taal-, reken-, of heemkundeboek. Zij illustreren dit rijkelijk met eigen tekeningen.

Morele opvoeding en religieus onderricht

De antroposofie erkent in de mensheidsontwikkeling ten volle de centrale rol van het Christuswezen en het mysterie van Golgotha.

Een Steinerschool is een christelijke school, niet in confessionele zin, maar wel in inhoudelijke zin.

Dat wil zeggen dat er een streven is naar verdieping, naar innerlijke bezinning, naar eerbied voor het hogere en naar respect en begrip voor de wil van de ander.

Een volwassene is in niet-confessionele zin christelijk wanneer hij vanuit een eigen innerlijke overtuiging en vanuit een eigen inzicht menselijke deugden in zichzelf tot ontwikkeling tracht te brengen.

Kinderen voedt men in dezelfde niet-confessionele christelijke zin op wanneer men de kinderen hoger vernoemde waarden laat beleven.

Dit kan men doen door hen zowel thuis als op school een zinvol gestructureerd levensritme aan te bieden door bijvoorbeeld het vieren van jaarfeesten (kosmisch ritme) en het vertellen van verhalen, sprookjes, biografieën en sagen.

Dit alles is belangrijk voor de innerlijke kracht van het kind. Uit deze innerlijke kracht zal geleidelijk aan het volle bewustzijn ontstaan van de individuele verschillen tussen mensen en van het wederzijdse begrip voor elkaar. Pas dan wordt samenleven mogelijk. Dit is de christelijke adem die doorheen het hele Steineronderwijs waait.

De jaarfeesten

Hoe kleiner het kind is, hoe meer het nog één is met de natuur en hoe sterker het leeft volgens het ritme van de natuur (dag en nacht, zon en regen, zomer en winter, warm en koud, ...).

De jaarfeesten vertolken niet alleen de grote momenten in het jaarverloop, maar beantwoorden ook aan het innerlijk ritme van het kind. De jaarfeesten worden door kinderen intens beleefd en vormen voor hen een eerste leidraad op hun reis door de wereld. De jaarfeesten zijn hartverwarmende hoogtepunten waaraan vaak door ouders, familie én vrienden wordt deelgenomen.

- 29 september - Sint Michaël

Dit was het vroegere oogstfeest. Het is de tijd waarin het leven in de natuur zich terugtrekt. In de zomer kan de mens kracht putten uit die natuur, maar nu begint die zich naar binnen te keren. Op deze dag wordt het Ridder Jorisspel opgevoerd: op weg naar verinnerlijking wordt de mens geconfronteerd met de draak in zichzelf, zijn lagere natuur die moet overwonnen worden.

- 11 november - Sint Maarten
Sint Maarten deelt zijn mantel met de arme bedelaar. Dit brengt een beeld van de goedheid die zich in de mens moet ontwikkelen. Tijdens de lampionnetjestocht draagt het kind zijn (verinnerlijkt) kaarslichtje mee in de avond.
- 6 december - Sinterklaas
Sinterklaas zoekt in de kinderhartjes de gevoelens van dankbaarheid voor alles wat de hemel en de aarde hen schenkt. In het Sinterklaasverhaal wordt verteld dat Maria die dankbaarheid verweeft in het sterrenkleed voor het Jezuskindje.
- Advent
De advent is een tijd vol verwachting. In de donkere aardenacht moet de mens opnieuw zijn eigen diepste impulsen en levensmotieven leren kennen en beleven. Iedere week wordt een kaarsje meer aangestoken, iedere week gaat er een ander venstertje van de adventskalender open. Het stille branden van de kaarsen is als het ware een voorteken van het licht dat geboren zal worden op midwinternacht.
- Kerstmis
Kerstmis is het feest van de drievoudige geboorte: die van Jezus van Nazareth uit Maria, die van het zonnekind uit moeder aarde en die van onszelf uit ons eigen menselijk wezen. De licht dragende kerstboom (de boom van het leven die bij de Germanen 'Yggdrasil', de 'ik-dragers', heette) en het kerststal met moeder, kind, herders en wijze koningen, zijn symbolen voor nieuwe kracht en nieuw licht.

Na de winter wil het sluimerende leven uitbreken: de mens wil met zijn nieuw ontdekte levensmotieven naar buiten treden. De wortelkindjes, beeld voor de scheppende natuurkrachten maar ook voor de scheppende geestkracht in de mens, komen in de kleuterklas en de laagste schoolklassen via spelletjes, liedjes en verhaaltjes tot leven. Zo (onder andere) zingen de kinderen:

Tussen de wortels van de bomen
liggen kindjes stil te dromen.
Moeder Aarde houdt de wacht
in de donk're winternacht.

- Palmпасen
De Palmпасen optocht is in vele opzichten de tegenpool van de lampionnetjestocht. Met Palmпасen gaan de kinderen 's morgens op toch in het stralende zonlicht. De Palmпасen stok is versierd met allerlei symbolen voor opstanding en nieuw leven.
- Pinksteren
Pinksteren is het feest van de verbinding tussen geest en materie, van de eenheid van stof en leven, van het huwelijk van de aardse mens met zijn geestelijk wezen.

- 24 juni - Sint Jan

Sint Jan (hoogzomer) wordt gevierd met zang, dans en een hoog laaiend vuur, als beeld van de uitbundige zomerse stemming in de mensen. Het zomerfeest is de tegenpool van het kerstfeest. Omkranst met de gaven van moeder natuur viert de mens het feest van de eeuwige levenszon. Tegelijk verwijst het feest naar de komende herfst en de verinnerlijking.

4. Het pedagogisch project van een Steinerscholen basisonderwijs

Hoewel de Steinerscholen vaak als methodescholen worden aanzien, neemt de Steinerpedagogie niet het methodisch-didactische tot uitgangspunt. De basis van de pedagogie is een spiritueel inzicht in de aard van de mens en de wetmatigheden van zijn ontwikkeling, namelijk die van de antroposofie.

In de federatie van Steinerscholen, waartoe ook onze school behoort, is een basistekst ontstaan die het pedagogisch project beschrijft.

Het meest fundamentele uitgangspunt van de Steinerscholen vinden we terug in hun visie op de mens en zijn ontwikkeling en hun visie op de zin en het doel van opvoeding en onderwijs. *Wie* is de mens die wordt onderwezen of onderwijst en *waarom* en *waartoe* is er opvoeding en onderwijs? De klaspraktijk en de gebruikte methodes kunnen in principe op een dynamische, creatieve en persoonlijke wijze door de leraar ontwikkeld worden. Hierbij steunt de leraar op zijn inzicht in en engagement voor deze grondslagen. Natuurlijk zijn er tijdens de reeds meer dan tachtig jaar onderwijspraktijk in Steinerscholen (wereldwijd) bepaalde werkvormen en inhouden ontstaan. Deze worden door de meeste leraren aangewend. Soms gaat het dan om de verder ontwikkelde werkvormen of inhouden die R. Steiner in de beginjaren als schoolleider mee vorm gaf of als mogelijkheid aanreikte. Elke school maakt hierover ook schoolafspraken. De Steinerscholen in Vlaanderen hebben dan weer een gezamenlijk leerplan. Deze werkvormen en inhouden op zich vormen echter niet de kern van het pedagogisch project. Ze ontleen hun belang en betekenis slechts aan de mate waarin ze op een bepaald tijdstip en op een bepaalde plaats een waardevolle bijdrage leveren aan het realiseren van de fundamentele doelstelling van deze pedagogie: het ondersteunen van kinderen in hun ontwikkeling tot vrije en (moreel) verantwoordelijke individuen, bekwaam en vaardig om de eigen idealen na te streven in een tijd die nog voor ons ligt. De inzichten van waaruit gewerkt wordt, kunnen niet omgezet worden in uit te voeren modellen of toe te passen systemen of methodes. Elke onderwijsdaad moet bemiddeld worden door de persoon en de gezindheid van de leraar. De term ‘methodeschool’ stelt de Steinerscholen dan ook op een verkeerde wijze voor.

Visie op de mens en zijn ontwikkeling

1° In de mensvisie die aan de Steinerpedagogie ten grondslag ligt, wordt het ‘ik’ van de mens erkend als een geestelijke realiteit. Dit ‘ik’ is een autonome (f)actor bij de menselijke ontwikkeling en dit gedurende de hele levensloop. Ook de leraar is in eerste instantie een mens in ontwikkeling. Het ‘ik’ van de mens kan niet herleid worden tot een - weliswaar voor iedereen unieke - combinatie van genetische factoren en sociale beïnvloeding. Het vandaag wijd verbreide mensbeeld ziet de mens in feite als het resultaat van twee ‘krachten’: de genetisch bepaalde ‘hardware’ die beschreven wordt met maatschappelijke ‘software’. In de Steinerpedagogie worden de determinerende invloeden van erfelijkheid en maatschappij niet ontkend. Maar in de visie waarop de Steinerpedagogie steunt, vervult het ‘ik’ als derde kracht een cruciale rol. Door dit ‘ik’ heeft de mens de mogelijkheid boven zijn biologische en sociale bepaaldheden uit te stijgen en wordt vrijheid principieel mogelijk. Zonder deze vrijheid kan de mens geen betekenisvolle oordelen vormen over waarheid en moraliteit. Doel en zin van opvoeding en onderwijs knopen hierbij aan.

2° Deze mensvisie steunt verder op het gegeven dat de ontwikkeling van de mens niet zonder meer rechtlijnig verloopt. In de loop van deze ontwikkeling zijn er scharnierpunten. Zo verandert de wijze waarop kinderen leren, de wijze waarop kinderen zich verhouden tot en betekenis geven aan hun omgeving, zichzelf en anderen op fundamentele wijze rond het 6de à 7de levensjaar, weerom rond de puberteit, enz. De opdracht van de leraar in de Steinerscholen is dan ook niet om de kinderen die vaardigheden en competenties bij te brengen die *kunnen* bijgebracht worden. Het gaat erom datgene te helpen ontwikkelen wat op een bepaalde leeftijd aan de orde is, gezien vanuit dit perspectief van ontwikkelingswetmatigheden. Aan de tendens om de politiek en economisch wenselijk of nuttig geachte vaardigheden zo vroeg mogelijk bij te brengen ('leren participeren zoals volwassenen dat doen', 'ICT-vaardigheden', 'vervroegd formeel en cognitief leren', 'nuttige competenties voor de arbeidsmarkt', ...) willen Steinerscholen niet toegeven. Dit zou immers getuigen van weinig inzicht in of respect voor het kind en zijn leeftijdseigen ontwikkeling. Steinerpedagogie is in eerste instantie een mens- en ontwikkelingsgeoriënteerde, geen (kennis)maatschappijgeoriënteerde pedagogie. Dit neemt uiteraard niet weg dat steeds een evenwicht gezocht moet worden tussen het begeleiden van de ontplooiing van elk kind volgens zijn eigen aanleg en het bijbrengen van de noodzakelijke kennis en vaardigheden om in de samenleving van morgen een eigen weg te kunnen gaan. Deze aanpassing aan de concrete maatschappij (en tijdgeest) dient niet in de eerste plaats de belangen van deze maatschappij, maar die van het kind. De maatschappelijke realiteit wordt hiermee geenszins uit het oog verloren. Is een open samenleving niet het meest gebaat met intellectueel en moreel vrije mensen die zin hebben voor sociaal engagement en initiatief?

3° De mens is niet enkel een lichaam, maar ook een ziel en een geest. Hij ontwikkelt hierdoor een drievoudige verhouding tot de wereld. De ziel - die het denkvermogen, het gevoel en de wil omvat - neemt in de ontwikkeling en opvoeding een centrale plaats in. In veel hedendaagse onderwijskundige visies vormt de mens zijn verhouding tot de wereld, zichzelf en anderen vooral door middel van de opbouw van cognitieve structuren. Dit maakt dat de cognitieve ontwikkeling centraal komt te staan. De weliswaar groeiende aandacht voor het sociaal-emotionele en het motorisch-wilsmatige staat echter nog te vaak in functie van de cognitieve ontwikkeling. In de Steinerscholen krijgt de cognitieve ontwikkeling uiteraard de nodige aandacht, maar de ontwikkeling van het gevoel en van de wil hebben een eigen, opzichzelfstaande betekenis. Cognitieve structuren alleen leiden immers niet tot een gezond levensgevoel, waarachtigheid, empathisch vermogen, enthousiasme, gevoel voor schoonheid, interesse in wereld en medemens, rechtvaardigheidsgevoel en evenmin tot motivatie, doorzettingsvermogen, idealisme, engagement, toewijding enz. De ontwikkeling van de cognitieve vermogens moet geschraagd worden door deze gevoels- en wilsmatige kwaliteiten. In elk gezond leerproces zijn deze drie aspecten steeds op innige wijze verbonden.

Het is deze eigen visie op de mens die de Steinerscholen niet alleen noodzaakten tot het opmaken van een eigen leerplan (een subsidievoorwaarde), maar ook van eigen eindtermen.

Visie op het doel van opvoeding en onderwijs

“De vraag is niet, wat de mens moet kunnen en weten teneinde zich in de bestaande sociale orde te kunnen inpassen; maar wel, wat is in aanleg in de mens aanwezig en wat kan in hem ontwikkeld worden. Dan wordt het mogelijk dat de opgroeiende generatie aan de maatschappij steeds nieuwe krachten aanreikt. Dan zal in de samenleving steeds datgene tot ontwikkeling kunnen komen, wat de er binnentredende generatie van mensen in zich draagt. Maar van de opgroeiende generatie mag niet datgene gemaakt worden, wat de bestaande maatschappij van deze generatie maken wil.” Op deze wijze formuleerde Rudolf Steiner zelf het doel van onderwijs. Niet de overdracht van wenselijk geachte kennis, vaardigheden, waarden, ... staat centraal, wel de ontwikkeling van een zelfstandig oordeelsvermogen (met inbegrip van een waarderend vermogen). De optimale ontwikkeling van de mogelijkheden van het kind wordt beïnvloed door de wisselwerking - op het vlak van lichaam, ziel en geest - met de omgeving, maar vooral door de omgang met andere mensen, in de ontmoeting ‘van ziel tot ziel’.

Geen confessionele school

Morele en religieuze opvoeding nemen in de Steinerscholen een belangrijke, geïntegreerde plaats in. Het is evenwel niet de bedoeling de kinderen een of andere filosofische, morele of religieuze overtuiging bij te brengen. In overeenstemming met haar uitgangspunten wil de Steinerpedagogie de kinderen in staat stellen in vrijheid een eigen overtuiging te ontwikkelen. De school richt zich tot alle kinderen, ongeacht hun levensbeschouwelijke achtergrond (of die van hun ouders). De hierboven kort geschetste visie op de mens, situeert zich uiteraard binnen een bredere levensbeschouwing. Deze levensbeschouwing heeft een ‘algemeen christelijk’ te noemen dimensie, zij het onafhankelijk van elke godsdienst, leerstelling of institutie. Het aanwenden van aan het christendom ontleende religieuze beelden (bv. het kerstverhaal, Michaël, ...) in de opvoeding is niet gericht op het bijbrengen van een of andere overtuiging, maar op het ontwikkelen van het religieuze vermogen. De Steinerscholen worden door de overheid ingedeeld bij de vrije, niet-confessionele scholen.

De klaspraktijk

Zoals reeds aangegeven, krijgt de klaspraktijk in belangrijke mate vorm door de leraar, in wisselwerking met de leerlingen. Aan de optimale ontwikkeling van de mogelijkheden van elk kind kan een leraar maar werken indien hij of zij niet in de eerste plaats een uitvoerder moet zijn van vaste en algemene richtlijnen, doelstellingen, methodes. Rekening houden met en tegemoet komen aan de noden van elk kind, vraagt een voldoende mate van autonomie en pedagogische vrijheid. Van een leraar mag natuurlijk wel verwacht worden dat hij of zij zich - achteraf - kan verantwoorden hoe deze pedagogische vrijheid werd ingevuld. Deze pedagogische vrijheid verhindert niet dat er een gezamenlijk pedagogisch beleid gevoerd wordt waarbij voor iedereen geldende keuzes en afspraken gemaakt worden.

In de kleuterschool wordt doorgaans gewerkt met klasgroepen van verschillende leeftijd. Kleuters blijven in principe hun hele kleutertijd bij dezelfde kleuteronderwijzer(es). Het ontwikkelingsprincipe is de nabootsing. Ritme, herhaling en

gewoontevorming zijn belangrijke pedagogische middelen in de kleuterklas. Het fantasierijke spel en het zintuiglijk beleven van zichzelf en de wereld, zijn de belangrijkste en voor deze leeftijd meest geëigende *leervormen*. Het voor gestructureerde, niet-spontane leren wordt vermeden.

In de lagere school wordt gewerkt met leeftijd homogene groepen. Toch kan er niet gesproken worden van een leerstofjaarklassensysteem. Doordat de leraar gedurende meerdere jaren bij eenzelfde klasgroep blijft, kan bij het verwerven van de leerstof in de tijd gedifferentieerd worden (sommige kinderen leren bv. lezen in de eerste klas, andere aan het einde van de tweede klas).

Het onderwijs in de lagere school is niet gericht op een wetenschappelijke verklaring van de dingen 'op kindermaat'. Het begrijpen van de wereld gebeurt op die leeftijd niet door middel van abstracte begrippen, maar door levende beelden. Een kunstzinnige aanpak spreekt niet alleen het verstand aan, maar ook het gevoel en de wil. De verhouding tot de wereld is op deze leeftijd nog sterk gevoelsgebonden. Een goede leraar wordt door het kind als autoriteit ervaren. Dit zet aan tot navolging.

Het steeds breder wordend aanbod van vakken volgt de ontwikkeling van het kind.

De overgang van de kleuterschool naar de lagere school valt niet noodzakelijk samen met het leerplichtig worden van de kinderen. Slechts wanneer vastgesteld wordt dat het kind in zijn sociale, emotionele, motorische en cognitieve ontwikkeling 'klaar' is voor het schoolse leren, wordt de overstap gemaakt. Er vindt bij de zesjarigen een uitgebreid schoolrijpheidsonderzoek plaats, in samenwerking met het CLB.

De schoolstructuur

De verantwoordelijkheid van elke individuele leraar voor zijn eigen pedagogisch handelen, maakt dat het pedagogisch beleid op schoolniveau ook door de leraren wordt gedragen. Logischerwijze worden bepaalde beleidsbevoegdheden aan bepaalde personen gedelegeerd. Aangezien een Steinerschool haar bestaansreden dankt aan de vraag van ouders naar deze pedagogie, dragen ouders medeverantwoordelijkheid voor de juridische en financiële bestaansmogelijkheden van de school.

Elke school geeft aan deze uitgangspunten op een eigen en dynamische wijze vorm.

Steinerpedagogie is enkel mogelijk in een klimaat van pedagogische en organisatorische vrijheid. Onderwijsvrijheid is in meervoudig opzicht een basisvoorwaarde voor Steinerpedagogie. Ook hiervoor heeft de school nood aan de actieve verantwoordelijkheid van de ouders.

5. De schoolbeweging

5.1. Rudolf Steiner

Rudolf Steiner werd op 27 februari 1861 geboren als zoon van een Oostenrijks spoorwegbeambte. Hij leefde van 1861 tot 1925, en was de grondlegger van de antroposofie.

Als zoon van een spoorwegbeambte leefde hij zowel in de wereld van de techniek als in de ongerepte natuur. Ook op een andere manier leefde hij in twee werelden. Al op jonge leeftijd nam hij naast de fysieke wereld ook nog een andere wereld waar, namelijk de geestelijke wereld met daarin geestelijke wezens.

Zeker in de wetenschappelijke wereld was dit in zijn tijd als thema volstrekt niet aan de orde. Steiner zag zich daarom genoodzaakt geheel nieuwe methoden te ontwikkelen om die andere wereld op een wetenschappelijk verantwoorde manier te onderzoeken en onder woorden te brengen. In boeken en talloze voordrachten beschreef hij zijn onderzoeken op het gebied van de geest.

Zijn werk wordt gekenmerkt door een ongeëvenaarde omvang en verscheidenheid. Het verbindende element in al zijn boeken en voordrachten is de integratie van spirituele kennis in de dagelijkse praktijk. Vanaf zijn eerste filosofische werken tot aan zijn laatste voordrachten voor onder andere artsen, leraren en kunstenaars, laat Steiner zien hoe vrijwel iedere menselijke activiteit - van denken tot doen - inspiratie kan ontleen aan een moderne 'wetenschap van de geest'.

Van groot belang is dat Steiner deze geesteswetenschap of antroposofie toegankelijk wilde maken voor iedereen die er zelfstandig wilde over nadenken. Zijn boeken moesten een handleiding zijn voor mensen die zich wilden oefenen in het zelfstandig waarnemen in de geestelijke wereld, en moesten ervoor zorgen dat zij niet alleen afhankelijk waren van zijn eigen ervaringen.

Het werk van Steiner heeft geleid tot een antroposofische beweging met tal van praktische werkgebieden. De bekendste hiervan zijn de Vrije-Schoolpedagogie, de antroposofische geneeskunde en de biologisch-dynamische landbouw. Maar ook daarbuiten voelen mensen van allerlei beroepsrichtingen zich geïnspireerd door de ideeën van Steiner. Architecten en kunstenaars, wetenschapsbeoefenaars en mensen die in het bedrijfsleven actief zijn, laten hun werk door de antroposofie bevruchten.

Steiner was op veel levensgebieden en in veel milieus thuis. Hij studeerde af aan de Technische Hogeschool in Wenen, deed wetenschappelijk onderzoek naar het werk van Goethe in Weimar, was thuis in het filosofisch denken, verkeerde in kunstenaarskringen in Berlijn en nam actief deel aan de arbeidersbeweging.

Steiner was ook zelf kunstenaar. Hij schreef vier drama's, ontwierp een aantal gebouwen, waaronder het Goetheanum in Dornach (Zwitserland) en werkte aan de ontwikkeling van de eurytmie, een geheel nieuwe bewegingskunst. Steiner had veel vernieuwende inzichten op, onder andere, het gebied van de landbouw, het onderwijs en de gezondheidszorg.

5.2. Van de eerste Steinerschool tot nu

In 1907 publiceerde Steiner ‘De opvoeding van het kind in het licht van de antroposofie’. Hierin beschreef hij, vanuit geesteswetenschappelijk standpunt, de ontwikkeling van het kind en de consequenties daarvan voor de opvoeding van het kind.

Het zou echter nog tot 1919 duren vooraleer de eerste Steinerschool werd opgericht.

Na de Eerste Wereldoorlog heerste er maatschappelijke en economische chaos. De oude sociale structuren waren uiteen gevallen. Diegenen die een positieve bijdrage wilden leveren aan de toekomst voor Europa, gingen op zoek naar nieuwe oriënteringspunten. Één van hen was Emil Molt, directeur en eigenaar van de Duitse sigarettenfabriek Waldorf-Astoria. De dagelijkse omgang met de arbeiders in zijn fabriek deed hem beseffen dat de uitzichtloze situatie van zijn arbeiders vooral te wijten was aan een gebrek aan algemene vorming doordat zij al op heel jonge leeftijd waren begonnen met werken. Daardoor was hen elke kans tot verdere ontwikkeling, zowel op algemeen menselijk als op beroepsvlak, volledig ontnomen.

Om de arbeiders die algemene vorming alsnog aan te reiken, stichtte Molt een soort bedrijfsschool voor arbeiders. Maar al gauw bleek dat de arbeiders de toekomst van hun eigen kinderen belangrijker vonden dan die van henzelf. Molt vroeg Steiner dan ook om een school voor arbeiderskinderen op te richten. Het moest een plaats worden waar kinderen alles zouden kunnen leren ‘wat met het leven te maken’ had. Zo kreeg Steiner in 1919 in Stuttgart de leiding over de ‘Freie Waldorfschule’. De school startte met 12 leerkrachten en 256 leerlingen in 8 klassen. Steiner hield voordrachten voor zijn leerkrachten en had gesprekken met hen. Zo zorgde hij voor hun permanente vorming. Van 1919 tot 1924 hield hij voor leraren en pedagogen in Duitsland, Engeland en Nederland niet minder dan 15 voordrachten, waarin hij pedagogische richtlijnen gaf op grond van de antroposofische menskunde.

Naar het voorbeeld van de Duitse ‘Freie Waldorfschule’, werd dan in 1923 in het Nederlandse Den Haag de eerste ‘vrijeschool’ of ‘Steinerschool’ opgericht. De eerste Belgische Steinerschool werd in 1948 opgericht in Antwerpen.

In Vlaanderen spreekt men over ‘Steinerschool’, in Nederland over ‘vrijeschool’, en in de rest van de wereld over ‘Waldorf’ school.

Toen Steiner in 1925 stierf, waren er in Duitsland twee Steinerscholen, en in Nederland en Engeland telkens één Steinerschool.

In België is er op dit moment een groot aanbod aan Steinerscholen. Voor een overzicht per provincie en per niveau van alle Belgische Steinerscholen verwijzen we u graag naar de website van de [‘Federatie Steinerscholen’](#). Alle Belgische Steinerscholen zijn erkend en gesubsidieerd en leveren, net zoals andere scholen, een gehomologeerd diploma af.

Wereldwijd zijn er momenteel meer dan 1.100 Waldorf scholen en bijna 2.000 Waldorf kleuterscholen verspreid over meer dan 70 landen. Op [Waldorf 100 world map](#) vindt u een duidelijk overzicht hiervan.

6. Organisatie van onze school

6.1. Schoolbestuur & scholengemeenschap

Onze school wordt ingericht door de vzw 'Lohrangrin', het schoolbestuur. Het schoolbestuur is participatief samengesteld, d.w.z. dat zowel ouders als personeelsleden en externen gelijk vertegenwoordigd zijn. Omdat er in het schoolbestuur overleg is tussen ouders en personeelsleden, is er op onze school geen extra schoolraad nodig.

De ouders die behoren tot het schoolbestuur worden door de ouders voorgesteld en de personeelsleden die zetelen in het schoolbestuur worden voorgedragen door de personeelsleden. De externen of deskundigen worden door de voorgedragen ouders en personeelsleden gevraagd. Samen kunnen ze als raad van bestuur verkozen worden in een algemene vergadering van de vzw Lohrangrin. Voor de samenstelling van deze vzw en de concrete organisatiestructuur van de school, verwijzen we graag naar de jaarlijkse wegwijzer die bij de schoolgids hoort.

Vanaf 1 september 2003 behoort ook onze school, net zoals alle andere Steinerscholen van Vlaanderen die basisonderwijs inrichten, tot de 'Scholengemeenschap Steinerscholen Basisonderwijs'. Hierdoor wordt de intense samenwerking tussen de verschillende Steinerbasisscholen, die al jaren bestond op het niveau van de Federatie van Steinerscholen in Vlaanderen, in een scholengemeenschap geformaliseerd.

SCHOLENGEMEENSCHAP

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS		
Naam	Steinerscholen Vlaanderen	
Aanspreekpunt	Naam	Floris BEKKERS
	Correspondentie	Boomsesteenweg 94 - 2610 WILRIJK (ANTWERPEN)
Scholen		
048009	Steinerschool Lohrangrin - Boomsesteenweg 94 - 2610 WILRIJK	
25452	Parcivalschool voor buitengewoon onderwijs - Lamoriniestraat 77 - 2018 ANTWERPEN & Boomsesteenweg 94 - 2610 WILRIJK	
44628	Steinerschool De Sterredaalders - Mallekotstraat 43 - 2500 LIER	
44651	Steinerschool Vlaanderen - Kasteellaan 54 - 9000 GENT	
45294	Basisschool Yggdrasil - De Wingerd - Zwemdoklei 3 - 2930 BRASSCHAAT & De Hazelaar - Lange Lozanastraat 117 - 2018 ANTWERPEN (kleuters)	
46185	Guido Gezelleschool - Astridlaan 86 - 8310 BRUGGE - ASSEBROEK	
46755	Steinerschool Antwerpen - Volksstraat 40 - 2000 ANTWERPEN (+ speelschooltje voor kleuters in BERCHEM + Lamoriniestraat 229 in ANTWERPEN)	
47522	Steinerschool De Zonnewijzer - Privaatweg 7 - 3018 LEUVEN - WIJGMAAL	
114091	Steinerschool - Sint-Janskruidlaan 14 - 1070 BRUSSEL - ANDERLECHT	
124172	Steinerschool Aalst en Tervuren - Affligemdreef 71 - 9300 AALST (+ vestiging voor kleuters in TERVUREN)	
124164	Steinerschool Gent De Teunisbloem - Elyzeese Velden 8 - 9000 GENT	

128141	Steinerschool Munte - Munteplein 5a - 9820 MUNTE - MERELBEKE
128819	Basisschool De Kleine Wereldburger - Generaal de Wetstraat 16 - 2140 BORGERHOUT
131508	Basisschool Koningsdale - Rijselstraat 45 - 8900 IEPER & Steinerschool Ronse - Rotterij 175 - 9600 RONSE
131441	Steinerschool Michaël/Novalis - Hoveniersstraat 53 - 2300 TURNHOUT & Poiel 37 - 2440 GEEL

6.2. Schooluren

Voor peuters en kleuters

In de voormiddag van 08.15 u tot 12.15 u.

In de namiddag van 13.15 u tot 15.10 u (niet op woensdag en vrijdag).

Voor de lagere school

In de voormiddag van 08.15 u tot 12.00 u (op woensdag tot 12.15 u).

In de namiddag van 13.20 u tot 15.10 u (niet op woensdag).

6.3. Instap peuters en kleuters

Kinderen kunnen ingeschreven worden in onze school vanaf de leeftijd van 2,5. In onze peuterklassen zijn kinderen welkom op een instapdatum in overleg met de ouders. Peuters stappen over naar de kleuterklas rond hun 3,5 jaar.

De kleuterklas staat open voor kinderen vanaf 3,5 jaar tot hun overgang naar de eerste klas.

6.4. Oudercontact

Elke leerkracht organiseert jaarlijks minstens drie ouderavonden, waarop hij de ouders een beeld geeft van de klas en de leerstof. De leerstof wordt gekaderd binnen de antroposofie en belangrijke thema's (zoals wilsoopvoeding, het belang van ritme, enz.) worden uitgediept.

De ontwikkeling van het leerproces wordt globaal geschetst op de ouderavonden. De aanwezigheid van de ouders hierop is dan ook vanzelfsprekend. Ouders die toch verhinderd zouden zijn om een ouderavond bij te wonen, verwittigen persoonlijk de leerkracht.

6.5. CLB (Centrum voor leerlingenbegeleiding)

Onze school heeft een samenwerkingsakkoord met het CLB/VCLB De Wissel, Campus Centrum (Coeveltstraat 10, 2100 Deurne - tel. 03 285 34 50). Ouders kunnen hierop beroep doen voor psychologische, medische en/of sociale begeleiding van hun kind. Dit kan via de school of rechtstreeks bij het CLB. Alle medewerkers zijn gebonden aan het beroepsgeheim. Ook de school zelf kan beroep doen op de diensten van dit CLB.

6.6. Werkdagen

Op werkdagen wordt er door de ouders gezorgd voor onderhoud van de gebouwen en de grote tuinen/speelplaatsen. Er zijn zeven werkdagen per schooljaar.
Aan elk gezin wordt gevraagd zich in te schrijven voor een werkdag per schooljaar.

6.7. Ouderraad

In elke klas worden twee ouders verkozen (klasouders). Deze ouders vormen samen de Ouderraad. De vergadering van de Ouderraad wordt aangevuld met de directeur en de leden van het Schoolbestuur, afgevaardigden uit o.a. de werkgroepen 'Werkdagen', 'LOF' (Lohrangrin Ouders en Feestgroep), werkgroep 'Ouderengagement', ...
In de Ouderraad wordt de vinger aan de pols van het schoolleven gehouden. Wat leeft er bij de ouders? Waarmee is het Schoolbestuur bezig? Waaraan werken de leraren? (...) Beleidsbeslissingen worden hier afgetoetst en een advies wordt meegenomen.

6.8. Oudercomité LOF (Lohrangrin Ouders en Feestgroep)

LOF bestaat uit ouders van de school die willen meewerken aan de uitbouw van de school op inhoudelijk en financieel vlak. Zij vergaderen iedere maand. Ze nemen initiatieven in samenspraak met de directeur, de leerkrachten en het schoolbestuur. Een greep uit de initiatieven: ouderbibliotheek, geschenkenbeurs, enz. Op de vergaderingen zijn alle ouders welkom. Een afvaardiging per klas, een afvaardiging van de werkgroepen van Tanchelijn, een afvaardiging van de leerkrachten en/of het schoolbestuur zijn vaste aanwezigen.

6.9. Ouderbibliotheek

Het oudercomité LOF voorziet een ouderbibliotheek waar ouders boeken kunnen ontlene die gelinkt zijn aan de Steinerpedagogie en de verschillende werkgebieden van de antroposofie.

6.10. Naschoolse opvang

Elk gezin dat gebruik wil maken van de naschoolse opvang ontvangt het reglement ter lezing, goedkeuring en ondertekening. Dit is noodzakelijk voor een goede werking.

Reglement

- De naschoolse opvang op onze school wordt voor alle kinderen van onze school georganiseerd.
- Het lokaal van de naschoolse opvang bevindt zich in de 'villa' van onze school.
- De naschoolse opvang wordt georganiseerd vanaf 15.30 u tot 17.30 u, op elke schooldag behalve op woensdag.
- De kostprijs bedraagt 3,5 EUR per begonnen uur en per kind en moet cash betaald worden.
- Ouders die gebruik willen maken van de naschoolse opvang, verwittigen op voorhand de verantwoordelijke begeleider of doen dit via een briefje dat met de kinderen wordt

meegegeven of in het postvakje van de naschoolse opvang wordt gestopt. Bij dringende gevallen kan men ook de school verwittigen en vragen een briefje te leggen in het postvakje van de naschoolse opvang. Dit kan door te bellen naar het secretariaat (tot 15.10u op het nummer 03 827 25 20) of naar de leraarskamer (tussen 15.10 u en 15.30 u op het nummer 03 740 35 95).

- Ouders van kinderen die altijd of op vaste dagen in de naschoolse opvang blijven, waarschuwen eveneens in geval van uitzondering.
- De begeleider van de naschoolse opvang is vanaf 15.30 u alleen bereikbaar op het nummer 0471 29 28 66.
- De kinderen worden *ten laatste* afgehaald om 17.30 u.
- Indien de kinderen alleen naar huis mogen gaan, wordt er een schriftelijke verklaring van de ouders gevraagd, waarin staat dat de ouders de volledige verantwoordelijkheid op zich nemen. Deze verklaring moet bij het ondertekende reglement gevoegd worden.
- Indien de kinderen bij uitzondering door iemand anders worden afgehaald, wordt dit op voorhand gewaarschuwd.
- Kinderen mogen een gezond vieruurtje (een stuk fruit, een boterham met gezond beleg of iets dergelijks) van thuis meebrengen. Snoep wordt niet toegelaten. Thee en water worden steeds in de naschoolse opvang voorzien. Kinderen kunnen eveneens een gezelschapsspel of een boek meebrengen. Computerspelletjes, een mp3-speler, een iPod en andere gelijkaardige apparatuur worden niet toegelaten. Het schoolreglement blijft ook tijdens de naschoolse opvang van toepassing.
- Gezinnen die het reglement niet strikt naleven, kunnen geschorst worden.

6.11. Soep

In de peuter- en kleuterklassen wordt er op maandag, dinsdag & donderdag soep gegeten. De ouders stellen onderling een beurtrol op om zelf soep te maken.

In de lagere school is er enkel op donderdag soep. De (klas)ouders stellen onderling een beurtrol op om zelf soep te maken.

6.12. Poetsbeurt

Elke maand zorgen ouders voor het grondig poetsen van de klassen. De klasouders stellen een beurtrol.

Het dagelijks onderhoud van de klassen gebeurt door het poetspersoneel.

